

Kjak

Hogni Hoydal

Vit skulu sjálv taka avgerðirnar um framtíðina hjá Eik

Hóast óteljandi uppskot og áheitanir, hevur landsstýrið blakað allan politiskan avgerðarrætt og ábyrgd frá sær fyri støðuni hjá Eik og tí føroyska figggjargeiranum. Ístaðin letur landsstýrið seg brúka sum finna í talvinum hjá øðrum áhugamálum. Nú má onkur klokka ringja og ruðuleikin steðgast

Ei dani í, at fólk eru ørkymlað. Um støðuna og framtíðina hjá Eik og tí føroyska figggjarmarknaðinum sum heild.

Tilvildarlig sjónarmið, kúvendingar og mótsigandi útmeldingar sleingjast út í fjølmiðlarnar dagliga frá teimum, ið áttu at tikið ábyrgd fyri føroyska samfelagnum – nevnliga landsstýri og løgting. Hóttanir og síðani royndir at sissa aftur, daga knappliga fram frá teimum, ið hava tann veruliga avgerðarrættin og valdið, og sum hava heilt aðrar skyldur og áhugamál enn at skapa stabilitet og avgera framtíðina fyri føroyska figggjarmarknaðin – nevnliga Finansiell Stabilitet og teirra umboð.

Hetta er í stuttum prísurin fyri ikki at vilja hava ávirkan, taka avgerðirnar og standa við ábyrgdina sjálv, men ístaðin at gykla føroyingum fyri, at okkara trygd og framtíð liggur í at lata onnur taka avgerðirnar fyri okkum – sum ikki hava ábyrgdina fyri avleiðingunum í Føroyum ella standa til svars móti føroyska fólkinum.

So hvat er tað, sum er hent, seinastu vikurnar – og áðrenn tað?

Politiskur avgerðarrættur um figggjarmarknaðin

Tá altjóða figggjarkreppan fór sum skógareldur um allan heim, tóku stjórnir í øllum londum beinanvegin ta støðu, at politiska skipanin – fólkaræðið – noyddist at taka figggjarmarknaðin av ræði og seta hann undir umsiting við almennum stovnum, skipanum og pengum. Alt tosið um altjóðagerð og frælsi fyri privatan kapital, endaði nú við, at einstøku tjóðirnar og almenningurin sótu eftir við ábyrgdini og rokningini fyri sínar bankar.

Ein ørgrynni av ymsum skipanum vórðu gjørdar, har statirnar fóru inn og bjargaðu og stýrdu sínum bankum og figggjarmarknaði.

Danmark gjørdi sínar skipanir, sum vórðu nevndar "bankapakkar" (talan er um triggjar ymsar "pakkar" sum eru umfatandi lóggávur). Teir fevndu um óavmarkaða innskjótaratrygd í eitt tíðarskeið, lán til kjarnukapital í bankunum, veðhald fyri lánum, øktum heimildum til Fíggjareftirlitið o.a.

Finansiell Stabilitet A/S

Og so ikki minst at skipa eitt serligt partafelag, nevnt "Finansiell Stabilitet", ið skuldi taka allar avgerðir um at bjarga bankum ella at avrigga onkrar teirra. Allar avgerðir sjálvandi við góðkenning frá donsku stjórnini. Finansiell Stabilitet gjørdist við hesum mest avgerandi og valdsmiklasti leikari í danska figggjarheiminum.

Danska stjórnin tryggjaði sær, at bankarnir sjálvir rindaðu stórar upphæddir til skipanirnar, og at danski statskassin fær stórt avkast av lánum til bankarnar og fær yvirskotini av solum. Og ikki minst, at danska stjórnin hevur alt innlit og avgerðarrætt um alt, sum gjørt verður á danska figggjarmarknaðinum.

Høvudsendamálið við øllum hesum bankapakkum og skipanum var sjálvsagt at skapa stabilitet á tí danska figggjarmarknaðinum og at tryggja, at danski statskassin fekk sínar pengar aftur við rentum og yvirskoti.

Stabilitetur skaptur í danska figggjarheiminum

Og tað hevur riggað væl fyri tann samlaða danska figggjar-

marknaðin. Tann bankin, ið hevði størstu trupulleikarnar og hevði sett seg í mestan váða, var uttan iva Den Danske Bank, og tí vóru skipanirnar gjørdar soleiðis, at hann sjálvsagt undir ongum umstøðum mátti fara ella partaeigararnir missa sínar pengar. Hugsið bert, hvørjar avleiðingar tað hevði havt fyri A.P. Møller og danskar íleggjarar og fyrirkur sum heild, um ein av størstu bankunum í Danmark fór og øll mistu sínar pengar.

Tó kundu summir av teimum smærru donsku bankunum avriggast og takast undir Finansiell Stabilitet, og síðani kundu bestu bitarnir seljast víðari til teir størru. Og tað hevur verið gjørt við eitt nú EBH-bank og Fionia Bank.

Í teimum forunum hevur tað sjálvandi verið mett, at hetta kann skapa betri stabilitet á danska marknaðinum og kann enntá styrkja teir bankar, sum eftir eru. Kundarnir hava so bara kunnað flutt við og umskipað síni viðurskipti.

Ongin ivi er um, at tað eisini verður mett sum ein fyrimunur at fáa ruddað eitt sindur upp í tí, sum verður nevnt "undirskóginum av smærri peningastovnum", og ikki minst har íslendskur kapitalur ella onnur óynskt áhugamál hava verið inni, sum álitid er ser lítið til í Danmark (hetta er helst komið Eik aftur um brekkur).

Men sjálvsagt hevði tað ongantið komið uppá tal, at sett helvtini av tí danska figggjarheiminum – altsó tildømis bæði Den Danske Bank og Nordea – krøv, har teir bankarnir, kundarnir og parteigararnir komu í nakran vanda. Tað hevði verið ein óhugsandi hending, og beint ímóti endamálinum at skapa figggjarligt stöðufesti í

Danmark – og tað hevði sjálvsagt havt djúptøknar samfelagsbúskaparligar avleiðingar í Danmark og hevði skapt sjokk fyri bæði vinnulív og vanlig húsarhald.

Sostatt kunnu tær avgerðir, ið eru sera skilagóðar fyri samlaða danska bankamarknaðin, hava heilt aðrar avleiðingar á føroyska marknaðinum. Okkara bankar eru bert smáir bankar í samlaða kervinum, men altavgerandi hjá okkum.

Bankapakkarir og Føroyar

Meðan hesar sterku politisku skipanir vórðu riggaðar til og danska stjórnin legði ætlanir og atgerðir fram, sum vórðu samráddar millum politisku flokkarnar í Danmark, gjørdi landsstýrið í Føroyum onki.

Teir lögdu ístaðin bert – alt ov seint og við bert fáa daga freist – teir donsku bankapakkararnar fram óbroyttar og uttan viðgerð í Føroyum. Her var ongin ætlan ella greining av avleiðingum, áhugamálum og tørvi hjá føroyska figggjarmarknaðinum og føroyska samfelagnum.

Ístaðin vórðu bankapakkararnir bert brúktir partapolitiskt av serliga lögmanni og figggjarmálaráðharranum til at siga: "Nei, hygg hvussu óført tað er, at vit leggja ábyrgdina frá okkum. Nú bjargar eitt annað land og aðrir myndugleikar okkum, og vit sleppa frá at gera nakað. Nú er alt trygt og gott, og tí skulu tit atkvøða fyri okkum næstuferð!"

Tjóðveldið og hinir andstøðuflokkarnir fingi skomm og skitin orð, tá vit longu í oktober 2008 og síðani aftur í januar 2009, lögdu broytingaruppskot fram á løgtingi til hesar bankapakkar, har vit skutu upp:

- at føroyski figggjarmarknaðurin skuldi viðgerast sum ein serstakur figggjarmarknaður og ikki sum ein litil partur av tí danska;

- at landsstýrið og føroyskir myndugleikar skuldu hava fult innlit, taka ábyrgd fyri og hava avgerðarrætt um allar avgerðir viðvíkjandi føroyska figggjarmarknaðinum;

- at føroyingar skuldu hava umboð í nevndina fyri Finansiell Stabilitet, tá avgerðir vórðu tiknar viðvíkjandi føroyskum peningastovnum;

- og at landsstýrið skuldi beinanveg taka upp samráðingar við donsku stjórnina um hvussu ávirkan, avgerðir, ábyrgd og figggjarligar skyldur kundu avtalast millum Føroyar og Danmark í eini slikari skipan.

Eisini vóru umboð fyri Tjóðveldi og hinar andstøðuflokkarnar á fundi við landsstýri um hetta mál, og tað endaði við at lögmaður skrivaði bræv til donsku stjórnina um, at landsstýrið vildi vera við í samráðingunum, tá bankapakki 3 varð samráddur millum donsku politisku flokkarnar. Men hetta varð noktað, og lögmaður segði seg verða sera væl nøgdan við svarið (!).

Krøvini og freistirnar til Eik í september

Við ongum innliti, avgerð ella ávirkan, fekk landsstýrið so boðini um krøvini frá Fíggjareftirlitinum til Eik seinasta vikuskifti í september. Almennigurin fekk boðini mánamorgun. Endaligu krøvini um nýggjan kapital komu týsmorgun. Freist varð sett til hóskvöld at finna nýggja kapital – og Finansiell Stabilitet spældi ein virknan lut í øllum

málinum og skeyt upp ta loysn at skilja danska Eik-bankan frá tí føroyska.

Mikukvöld komu boð um, at tann loysnin, sum Finansiell Stabilitet sjálv hevði skotið upp, varð ólóglig sambært teimum sjálvum.

Og hóskvöld tók Finansiell Stabilitet sjálv ræði á báðum Eik-bankunum.

9000 føroyskir parteigarar mistu sínar pengar – og búskaparligu avleiðingarnar, áltisavleiðingarnar og avleiðingarnar fyri sjálvsálitið – kunnu enn ikki gerast upp.

Hetta var fyrsta sjokketerapi við lit.

Slíkar avgerðir høvdu sjálvandi ongantið verið tiknar fyri danska samfelagið og figggjarmarknaðin, men sambært lóggávuni og uppgávunum hjá Fíggjareftirlitinum og Finansiell Stabilitet, so er full heimild at gera júst so.

Ongin politisk atgerð í landsstýrinum

Tjóðveldi var á fundi við landsstýrið sunnukvöld og mælti beinanvegin til, at landsstýrið tók samráðingar upp við donsku stjórnina við tí endamáli, at taka politiska ábyrgd og hava ávirkan og avgerðarrætt um, tey stig sum nú vórðu tikið, og tey boð, ið vórðu givin til almenningin. Fyrst og fremst mátti tíðarfreistin útsetast. (Nevnast kann, at ein lítil banki sum Amagerbanken í Danmark, hevur nú áttandi mánaði havt tíðarfreist til at finna nýggjan kapital).

Vit gjørdur vart við, at vit ongantið áttu at góðtaka revolverapolitikkin, men at her skuldi samráðast politiskt á hægsta stigi um framtíðina og atgerðirnar viðvíkjandi Eik.

Hetta sama boðaðu vit øllum landsstýrinum skrivliga frá í brævi, áðrenn